

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

Фонд Східна Європа

Міжнародний досвід реформування системи охорони здоров'я (досвід країн Європейського Союзу)

Інформаційна довідка, підготовлена
Європейським інформаційно-дослідницьким
центром на запит
народного депутата України

Європейський інформаційно-дослідницький центр створено з метою надання народним депутатам України інформації, яка може бути використана ними у законотворчій діяльності. Діяльність Європейського інформаційно-дослідницького центру здійснюється в рамках програми USAID "Рада: підзвітність, відповідальність, демократичне парламентське представництво", що виконується Фондом "Східна Європа". Більше про центр на сайті <http://euinfocenter.rada.gov.ua/>

Особливості міжнародних систем охорони здоров'я

На сьогодні можна виділити три основні системи охорони здоров'я у світі:

- ✓ державна система (*Великобританія*)
- ✓ страхова система (*представлена в таких європейських країнах, як Франція, Австрія, Бельгія, Швейцарія, в деяких країнах Латинської Америки, Японії*)
- ✓ приватна система (*Сполучені Штати Америки*)

Проте у розглянутих країнах зазначені системи не представлені в чистому вигляді. Навіть у країнах з державною системою охорони здоров'я є організації, що здійснюють приватне медичне страхування.

Державна система охорони здоров'я розвивається як напрям соціальної політики. У результаті держава посилює свій вплив і контроль над діяльністю медичних і страхових організацій. Наприклад, у **Великобританії** основна частина коштів надходить з державного бюджету і розподіляється згори вниз по управлінській вертикалі. Централізоване фінансування також дозволяє стримувати зростання вартості лікування. Проте існують недоліки державної системи охорони здоров'я, наприклад схильність до монополізму, відсутність у пацієнта можливості вибору лікаря чи лікувального закладу.

Страхова система заснована на принципах солідарності. Страхові організації та застраховані особи мають можливість здійснювати контроль над використанням страхових коштів. Застраховані особи також можуть вибрати лікаря та лікувально-профілактичний заклад. Фінансування подібних систем здійснюється з трьох джерел:

1. Страхові внески підприємців (*відрахування із доходів*).
2. Страхові внески осіб, які працюють (*відрахування із заробітної плати*).
3. Кошти з державного бюджету.

Наприклад, у **Німеччині** діє одна з найбільш розвинених систем соціального медичного страхування, якою охоплено понад 90% населення. Система обов'язкового страхування здійснює свою діяльність через страхові організації – *лікарняні каси*.

Приватна система медичного страхування найбільш широко представлена у **США**. Вона характеризується децентралізованістю, високим розвитком інфраструктури страхових організацій та відсутністю державного регулювання. Приватною формою медичного страхування охоплено понад 80% населення. У США діє приблизно 1500 приватних страхових компаній.

Республіка Австрія

Особливості системи охорони здоров'я

Система охорони здоров'я Австрії рухається в напрямку **профілактичної медицини**. У 2005 році Міністерство охорони здоров'я впровадило рекомендації

превентивної медицини, ключовим пунктом яких стало проведення обстежень груп ризику. Такі щорічні медичні огляди оплачуються державними страховими фондами.

Реформування охорони здоров'я

Метою проведеної у 2005 році реформи охорони здоров'я було створення єдиної мережі стаціонарних та амбулаторних установ незалежно від їх підпорядкування і форми власності. Основним кроком стало створення **Федерального медичного управління** та **Регіональних медичних комітетів**.

Соціальне страхування Австрії передбачає послуги у випадках: *захворювання, інвалідності, вагітності і народження дитини, безробіття, похилого віку, смерті годувальника*. Фінансування соціального страхування здійснюється через внески, які платять самі застраховані або їхні роботодавці. Розмір внесків залежить від річних доходів. Близько 2/3 населення самостійно оплачують страхування, а решта отримують послуги безкоштовно як члени сімей (*наприклад діти*). **98% населення Австрії мають медичну соціальну страховку.**

У разі хвороби застрахована особа має право звернутися до будь-якого лікаря, який працює з даною страховою організацією. Лікар повинен у встановлених економічних межах вибирати те лікування, яке вважатиме за потрібне, або ж направити хворого до іншого фахівця в клініку.

Застрахований має право на лікування в **стаціонарних умовах** без обмежень перебування в клініці. Австрійські лікарні встановлюють два типи вартості подібного лікування – загальну і спеціальну. За кожен день в госпіталі пацієнти зобов'язані заплатити 8-15 євро. Максимальна кількість оплачених днів стаціонарного лікування становить 28 на рік. Деякі **медичні та медсестринські послуги** надаються на дому. До переліку послуг на дому, які покриває страховка, входять ін'єкції, перев'язування післяопераційних ран, догляд за важкохворим.

Варто зазначити, що страховка покриває лише **психологічні діагностичні процедури**. Психотерапія ж оплачується самим пацієнтом.¹

Естонська Республіка

Особливості системи охорони здоров'я

Система охорони здоров'я Естонії до реформи була схожою з українською. До реформи 1990 року в Естонії майже не було приватного медичного сектору,

---

¹ Безруков В.В., Войтенко В.П., Ахаладзе Н.Г., Писарук А.В., Кошель Н.М. Реформирование медицины. Украина в мировом и европейском контексте. — 127 с., табл. 8. рис. 5.

населенню надавалася безкоштовна медицина. Також були поширені неофіційні платежі за надання медичних послуг.

В Естонії була реалізована одна з найбільш вдалих медичних реформ серед пострадянських країн. У відносно короткі терміни було змінено принципи медичного фінансування та надано автономію клінікам. За десять років в країні було створено нову систему охорони здоров'я, яка за показниками не поступається іншим європейським країнам.

Реформування охорони здоров'я

Реформа і реорганізація системи охорони здоров'я Естонії почалися з 1990 року і відбувалися в кілька етапів. У 1992 році було створено 22 державні фонди медичного страхування в кожному регіоні. Для управління їх діяльністю було створено *Асоціацію фондів медичного страхування*, яка в 1994 році була реорганізована в **Центральний фонд медичного страхування (ЦФМС)**. Це незалежна публічно-правова організація, відповідальна за соціальне медичне страхування.

У 2001 році функції ЦФМС і 22-х регіональних фондів перейшли до семи філій *Фонду медичного страхування*, утворених шляхом злиття регіональних фондів. Об'єднання представництв в кожному регіоні дозволило раціонально використовувати працю кваліфікованих фахівців і знизити управлінські витрати.

Система охорони здоров'я в Естонії фінансується в основному за рахунок податків. З 1992 року головним джерелом фінансування є цільовий податок із заробітної плати. На його частку припадає понад 60% всіх витрат на охорону здоров'я. З державного бюджету покривається трохи більше 8% загальних витрат на охорону здоров'я, з муніципальних — близько 2%.

<i>Етап</i>	<i>Способи реалізації</i>	<i>Результати</i>
Перший етап — радикальний. Дії були направлені на зміну фінансування та впровадження пацієнто-орієнтованого підходу	<ul style="list-style-type: none"> ▪ впровадження фінансування медичної допомоги за рахунок цільового податку на медичне страхування, який збирали до фондів соціального страхування ▪ застосування системи договорів між фондами та медичними установами щодо оплати в залежності від обсягу наданих послуг	Автономія медичних установ, свобода в розпорядженні фінансами і кадровій політиці. Реформи призвели до повної перебудови системи охорони здоров'я, створеної в радянський період

<p>Другий етап — підвищення ефективності медичних установ; раціональне використання фінансових і кадрових ресурсів; підвищення відповідальності медичних установ</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ визначення правового статусу медичних установ: делегування їм частини фінансових ризиків і забезпечення якості медичних послуг ▪ зміна і системність відшкодування витрат на ліки; для більш раціонального витрачання коштів були введені базові ціни 	<p>Реформа була повністю введена в дію протягом 10 років. Результат другого етапу — підвищення якості медичних послуг та їх доступності для населення.</p>
---	--	---

В Естонії використовується система договірних відносин, при якій ФМС укладає договори тільки з обраними медичними організаціями. Відбираються найбільш ефективні постачальники послуг (*в тому числі з приватних установ*). ФМС зобов'язаний укладати договори з лікарнями (*найчастіше раз на п'ять років*).

Контроль якості медичної допомоги входить до функцій ФМС. Головний інструмент контролю — проведення аудитів, комплексної оцінки результатів діяльності медичних установ. Висновки Фонду по кожному аудиту — це не тільки виявлення проблем, а й рекомендації щодо їх усунення. Аудити проводяться спеціалізованими лікарськими асоціаціями.²

Великобританія

Особливості системи охорони здоров'я

Великобританія є однією з небагатьох європейських країн, де переважна частина (95%) медичних установ належить державі. У цій країні **домінує державна система охорони здоров'я**. Як додаток до неї функціонує приватне страхування та платна медична допомога. Приватним медичним страхуванням користуються **12% населення**, отримуючи доступ до обмежених видів лікування в приватних медичних установах.³ **Національна служба охорони здоров'я (National Health Service)**⁴ об'єднує всі державні медичні установи, контролює і оплачує діяльність багатьох медичних інститутів.

Важливу роль відіграє структура системи охорони здоров'я, основою якої є **Департамент охорони здоров'я**. Цей урядовий орган створює і контролює впровадження законів, нормативних актів у медичній галузі. Рішення на локальному рівні приймають місцеві підрозділи NHS.

² О международном опыте реформирования системы здравоохранения — <http://bit.ly/2qDMKml>

³ Системы охорони здоров'я: час змін — <http://bit.ly/2qJdw1n>

⁴ National Health Service — <http://www.nhs.uk/pages/home.aspx>

Існує також третій тип державних органів, який служить сполучною ланкою між вищезгаданими двома, — **Стратегічне управління охорони здоров'я** (*Strategic Health Authorities*).⁵ У середині управління існує 28 установ, що відповідають за певні регіони і забезпечують інтеграцію загальнонаціональних програм на регіональний рівень.

Медичні послуги у Великобританії поділяють на **первинні** (*первинна медична допомога*) та **вторинні** (*спеціалізовані послуги*). Обидві групи послуг надають локальні підрозділи NHS, так звані трасти (*NHS trusts*). Вони підпорядковуються регіональним *Стратегічним управлінням охорони здоров'я*. Залежно від сфери діяльності трасти поділяються на кілька груп, основною з яких є трасти первинної ланки:

1. **Трасти невідкладної допомоги**; до цієї групи належать лікарні швидкої допомоги, пологові будинки, рентген-діагностичні лабораторії.
2. **Трасти забезпечення** працюють одночасно в системі охорони здоров'я та в соціальній сфері, що необхідно при впровадженні програм, які передбачають співпрацю NHS і муніципальної влади.
3. **Трасти психічного здоров'я** організують проведення психологічного лікування, медичної підтримки та навчання для пацієнтів з серйозними проблемами та ін.

У Великобританії діагностика та лікування багатьох захворювань здійснюється за так званими «клінічними рекомендаціями». Розробкою і публікацією клінічних рекомендацій займається **Національний інститут здоров'я і досконалості медичної допомоги** (*The National Institute for Health and Care Excellence*).⁶ Ці документи стосуються захворювань, лікарських засобів, медичних приладів тощо. Всі лікарні NHS повинні враховувати рекомендації. Приватні клініки не зобов'язані дотримуватися цих вказівок.⁷

Республіка Польща

Особливості системи охорони здоров'я

Охорона здоров'я Польщі фінансується за рахунок декількох видів надходжень до **Національного фонду медичного страхування**. У структурі бюджету фонду третину складають внески громадян і 2/3 — державні кошти. Також залучаються надходження з альтернативних джерел. Близько **98% населення мають обов'язкове медичне страхування**, яке гарантує доступ до медичних послуг.

---

⁵ Strategic Health Authorities — <http://bit.ly/2cj10MW>

⁶ National Institute for Clinical Excellence — <https://www.nice.org.uk/>

⁷ Безруков В.В., Войтенко В.П., Ахаладзе Н.Г., Писарук А.В., Кошель Н.М. Реформирование медицины. Украина в мировом и европейском контексте. — 127 с., табл. 8. рис. 5.

З 1989 року рівень і структура фінансування системи охорони здоров'я мали істотні зміни. У період 1995-2009 рр. витрати на охорону здоров'я збільшилися в 5 разів (з 18,5 млрд злотих до 99 млрд). Проте у цей період спостерігалось зростання ВВП. Тому частка ВВП, що виділялася на охорону здоров'я, послідовно виросла всього на 1,9 пункти (з 5,5% від ВВП в 1995 р. до 7,4% від ВВП в 2009).

Неформальні платежі на сьогодні залишаються поширеними у країні. Проте їх стає дедалі менше у зв'язку з проведенням серйозних антикорупційних заходів. Порядок оплати праці медичних працівників визначається на основі трудового договору.⁸

Реформування охорони здоров'я

З 1 січня 1999 року розпочалась реформа медичного сектора. Основні цілі, які стояли перед новою системою охорони здоров'я, та методи реформування:

Основні цілі реформи	Методи реформування
<ol style="list-style-type: none"> 1. Децентралізація системи. 2. Фінансування охорони здоров'я незалежними фондами медичного страхування (згодом Національним фондом охорони здоров'я). 3. Розвиток сімейної медицини. 4. Впровадження системи акредитації лікарень. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ удосконалення інформаційної системи; ▪ підвищення доступності медичної допомоги; ▪ покращення організації та фінансування сектора стаціонарної допомоги (наприклад ініціативи щодо переведення лікарень на комерційну основу); ▪ боротьба з корупцією в секторі охорони здоров'я; ▪ посилення прав пацієнтів; ▪ покращення системи фінансування сектора охорони здоров'я (кілька спроб запровадити добровільне медичне страхування не мали успіху); ▪ підвищення якості медичної допомоги (наприклад розробка медичних стандартів).

Незважаючи на те, що офіційно не передбачено обов'язкового ліцензування постачальників медичних послуг, Національний фонд охорони здоров'я в процесі укладення договорів ставить «додаткові бали» тим постачальникам, які отримали акредитацію і/або сертифікацію ISO9001. Кількість балів впливає на категорію клініки, а остання — на коефіцієнт для визначення вартості медичних послуг. Також були розроблені стандартизовані механізми оцінки рівня задоволеності пацієнтів.

Сьогодні реформа зосередилася навколо **якості послуг**. Використовуються різні механізми для підвищення якості медичних послуг (стандартизація, сертифікація, новітні стандарти, навчання лікарів). Однак ці заходи підвищили вартість медичних послуг, що також позначилося на їхній доступності для населення.⁹

⁸ О международном опыте реформирования системы здравоохранения — <http://bit.ly/2qDMKml>

⁹ Безруков В.В., Войтенко В.П., Ахаладзе Н.Г., Писарук А.В., Кошель Н.М. Реформирование медицины. Украина в мировом и европейском контексте. — 127 с., табл. 8. рис. 5.

Особливості системи охорони здоров'я

У країні введено обов'язкове медичне страхування, яке покриває всі верстви населення, в тому числі безробітних. На сьогоднішній день реформа зосереджена на підвищенні якості медичних послуг та їх доступності. Реформа в процесі, тому поки складно говорити про досягнутий результат.¹⁰

Реформування охорони здоров'я

Кардинальні зміни в організації та фінансуванні системи охорони здоров'я Словенії почалися в 1992 році. Було введено обов'язкове державне і приватне страхування для громадян країни. Розвиток приватного сектора в медицині дозволив підвищити якість послуг. У 2004 році «Закон про медичне страхування» був приведений у відповідність до директив ЄС, що стало показником його прогресивності та ефективності. **Реформа системи охорони здоров'я ставила перед собою ряд цілей:**

- проголошення загальної **доступності медичних послуг** — кожен громадянин Словенії має доступ до медичної допомоги;
- **солідарність** — всі громадяни вносять свій внесок у фінансування системи в залежності від їх доходів і використовують медичні послуги за потребами;
- **рівність** — доступ до медичної допомоги визначається виключно потребою пацієнта і не залежить від інших чинників (*етнічної приналежності, статі, віку, соціального статусу або платоспроможності*).

У 1992 році було запроваджено медичне страхування і створено **Інститут медичного страхування Словенії** (*Health Insurance Institute of Slovenia, HIIS*).¹¹ HIIS є єдиною організацією, відповідальною за надання обов'язкового медичного страхування. HIIS має 56 філій у країні, в тому числі 10 на регіональному рівні та 46 на місцевому рівні. До завдань Інституту медичного страхування входять:

- 1) забезпечення обов'язкового медичного страхування;
- 2) укладання договорів медико-санітарної допомоги;
- 3) надання правової та іншої професійної допомоги застрахованим особам;
- 4) ведення бази даних і статистики з медичного страхування;
- 5) встановлення ставок для внесків.

---

¹⁰ The healthcare system in Slovenia — <https://www.treatmentabroad.com/destinations/slovenia/healthcare-system-slovenia>

¹¹ Zavod za zdravstveno zavarovanje — <http://www.zzzs.si/>

У процесі реформи всі застраховані громадяни поділилися на категорії:¹²

Категорії	Страхові внески
Наймані працівники	Внески на медичне страхування вираховуються з їхніх доходів. З 2002 р. вони становлять 13,45% і розподіляються між роботодавцем та працівником
Безробітні	Внески платить Національний інститут з питань зайнятості або ці кошти надаються державою
Пенсіонери	Сплачують внесок у розмірі 5,96% від розміру пенсії
Фермери та ремісники	Платять самостійно 18,78% від зареєстрованого доходу, або 6,89% від базової суми внесків для пенсійного страхування і страхування з інвалідності
Індивідуальні підприємці	Платять 13,45 % від базових доходів з вирахуванням податків
Особи без доходів, ветерани війни	Внески платить держава і муніципалітети

Федеративна Республіка Німеччина

Особливості системи охорони здоров'я

Охорона здоров'я Німеччини ґрунтується на добре структурованій системі медичного страхування, що складається з **державного медичного страхування (ДМС)** і **страхування приватних фондів**. Державне страхування має приблизно 89% населення; приватну страховку — 9% німців; 2% населення отримують медичне обслуговування із спеціальних державних програм (*військовослужбовці, поліцейські*). Станом на 2003 рік лише у 0,2% населення не було жодної медичної страховки.

Фактичний внесок системи ДМС в загальні витрати охорони здоров'я становить понад 60%. Крім цього, кошти надходять від трьох інших складових державної страхової системи (з коштів пенсійного страхування, страхування від виробничого травматизму, страхування на випадок необхідності довготривалого медичного догляду). Також кошти надходить з державної скарбниці. Внески в систему ДМС збираються **лікарняними касами** (*незалежні самоврядні організації*). Контроль і управління за їх діяльністю здійснює урядове агентство.¹³

¹² О международном опыте реформирования системы здравоохранения: Эстония, Германия, Словения, Польша — <http://bit.ly/2qDMKml>

¹³ Безруков В.В., Войтенко В.П., Ахаладзе Н.Г., Писарук А.В., Кошель Н.М. Реформирование медицины. Украина в мировом и европейском контексте. — 127 с., табл. 8. рис. 5.

Реформування охорони здоров'я

Роки	Основні цілі
1988 р. – середина 90-х рр.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ посилення контролю за витратами у всій галузі ▪ вжиття заходів щодо заохочення конкуренції в секторі охорони здоров'я ▪ введення цільового страхування та нових пільг
1996-1997 рр.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ зменшення набору послуг обов'язкового медичного страхування з профілактики і відновного лікування ▪ ослаблення обмежень у розпорядженні бюджетними коштами
1998-2000 рр.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ внесення змін до законодавчої бази шляхом впровадження жорстких заходів щодо стримування витрат у всіх секторах охорони здоров'я ▪ удосконалення системи підготовки медичних працівників
2000-2003 рр.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ скасування скорочення витрат на ліки, право прийняття рішень з цих питань переходило до самоврядних фондів системи державного медичного страхування ▪ впровадження методу фінансування лікарень за клініко-витратними групами ▪ лікарні зобов'язані мати внутрішні програми управління та укладати з лікарняними касами контракти щодо заходів з контролю якості
2004 рік	<ul style="list-style-type: none"> ▪ залучення приватного фінансування в охорону здоров'я ▪ створення <i>Інституту якості й економічної ефективності охорони здоров'я</i>¹⁴, який виконує аналіз терапевтичної дії препаратів та створює клінічні рекомендації ▪ введення нового типу електронної картки пацієнта ▪ введення <i>додаткових платежів</i>: 10% додаткових платежів за лікарські засоби; підвищення плати за перебування в стаціонарі з 9 євро в день протягом 14 днів до 10 євро в день; призначення фіксованої ставки 10 євро за кожну амбулаторну консультацію лікаря загальної практики або спеціаліста ▪ <i>післядипломна освіта</i>: лікарі повинні працювати за системою постійної медичного освіти; визначення типу навчання повинно проводитися регіональними асоціаціями

Оплата праці лікарів розбита на два етапи:

- *перший етап* — лікарняні каси повністю переводять асоціаціям лікарів всю суму заробітної плати для лікарів, що працюють в системі ДМС, замість безпосередньої плати кожному лікарю;
- *другий етап* — асоціації лікарів розподіляють загальну суму між своїми членами відповідно до єдиної шкали вартості послуг та додаткових інструкцій¹⁵.

Інформацію підготувала Анастасія Паршикова,
аналітик Європейського інформаційно-дослідницького центру
<http://euinfocenter.rada.gov.ua/>

¹⁴ Institut für Qualität und Wirtschaftlichkeit im Gesundheitswesen — <https://www.iqwig.de/>

¹⁵ О международном опыте реформирования системы здравоохранения — <http://bit.ly/2qDMkML>